

KÜSIMUS (EESTI) KULTUURIST

Rein Veidemann
Tallinna Ülikooli professor

KULTUUR KUI “ILMALAVA”

- Inimese hool Teise eest, mis realiseerub protsessis ehk sündmuses
- Teine tegelikustub kultuurina ning kultuur avaneb Teisele
- Inimene minetab oma loodusliku loomulikkuse, teda hakkavad valitsema keel, moraal, kombed, harjumused – puhas ideaalsus ehk “ilmalava”
- Ilmalava on koht, kus Teine tegelikustub kultuurina
- Materialiseerudes ideedes, poeetilises sõnas või ilmutuses, leiab “ilmalava” väljenduse teostes

Allikas: Tõnu Viik. Kultuuriruum. Maailm. Ilmalava. Tuna, 2009, nr 2

INIMENE ↔ TEINE
(subjekt) (subjekt v. objekt)

↓
HOOLIMINE

↓
PROTSESS e. SÜNDMUS
(küsimus, dialoog, vaidlus)

↓
„ILMALAVA“ = TEISE TEGELIKUSTUMINE
KULTUURINA
(keel, moraal, kombed, harjumused)

↓
INIMESE „TEISENEMINE (KULTUURISTUMINE)“

↓
IDEED, KUJUNDLIK SÕNA, RELIGISOOSNE ILMUTUS
(materialiseerunud ja energaetiline Teine)

↓
TEISE VÄLJENDUMINE INIMESES
(teosed – kogu loovkultuur)

Allikas: Tõnu Viik. Kultuuri ruum. Maailma. Ilmalava. Tuna, 2009, nr 2.

Kultuur semiootiliselt vaatekohalt

- „Kõik kultuuri tähtsamad funktsioonid ja mehhanismid on seotud märkide produtseerimisega, nende vahetamisega, töötlemisega ja säilitamisega.“ (M.Lotman)
- Kultuur on (auto-, inter-, meta-, vertikaalne, horisontaalne) kommunikatiivne protsess.
- Semiosfäär e. semiootiline ruum (universum) kujutab endast “üksiktekstide ja üksteisele suletud keelte kogumit” (J. Lotman). Semiosfäär on “piiride rägastik”. See on tõlkimine ja tõlgendamine.
- Tekst on intellektuaalne struktuur, “terviktähenduse ning –funktsiooniga semiootiline üksus

Tekst ja keel

„Ükskõik, kas meil on tegemist tundmatus keeles tekstiga – näiteks mõnest kadunud kultuurist juhuslikult säilinud kirjatahvli killuga – või auditooriumi šokeerimiseks mõeldud novaatorliku kunstiteosega, kuid see, et tekst on eelnevalt kodeeritud, ei väära fakti, et auditooriumi jaoks on nimelt tekst midagi esmast, keel aga sekundaarne abstraktsioon. / - - - / Tekst antakse kollektiivile varem kui keel ja keel „arvutatakse välja“ tekstist.“ (J. Lotman)

Eesti kultuuri teksti-ilm

- **Eesti kultuuri põhjaks ei ole ainult kirjandus, vaid „tekst ja laiemalt tekstide maailm.“
(T.Hennoste)**
- **Tüvitekstid (toimivad antud kultuuri koodina) on tekstid, mis sublimeerivad erinevad allikad just sellele kultuurile ainuomaseks vaimseks kompendiumiks, mis on võimeline toimima kollektiivse eetosena.**

Mis on eesti kultuur?

- See on autokommunikatiivne enesekinnitus, päristine e. indigeenne liikumapanev jõud, mis toimib “metahistorilise žestina”; (J. Undusk)
- See rajaneb olemasolu-indikatiivil (vrd “olgem eestlased...”);
- Seda iseloomustab “aegade sama-aegsus” (kõik ajad on kohal) ja “postmodernse absurdiinimese” (T. Viik) kredo;

Eesti kultuuri retoorilised keskmeh

- **OMETI ja OOTAMINE**

„Aga Liisile kippus aina nutt peale, niisugused imelikud kosjad olid need. Ometi polnud neist ühti, sest

nõnda oli ometi parem kui ilma kõigeta“
(A.H. Tammsaare)

“Ometi” on see, mis jääb üle ja paneb aja kinni.

“Kõik on juba olnud, kõik see on juba räägitud, lõpetatud. Ometi jääb rääkimine ise. Rääkimine kui mälestus sellest, et räägiti.“ (M.Kõiv)

Ain Kaalep “Prooimion”

Aastad, mis üksteise kannul mööda läinud ootajast,
polegi olnud kuigi kitsid, kui ta vaeb neid kõiki nüüd,
kus ta oodanud kahtlemata aega jao on suurema
ühte aastat, ühte päeva, mille kink on hirmus suur.
Nüüd see kink, mis varsti käes on, väiksem näib, kui enne näis –
Hoopis näib, et kätte saadud juba ju ongi suurem kink.
Kaunim oodatust on hakand tõesti näima ooteaeg!
Hirm on tekkind, kuigi enne lausa kartmatult ta meel
Kandis rõõmsat aimu endas, mõeldes mingit laia merd,
Mille lainetesse kaob kord kõik, mis möödund, kõik, mis ees.
Enam ta merd ei suuda mõelda – nüüd, kus seda ta kuulda võiks.
Enam ta juurde kinki mingit küll ei ihka saadule –
Ent ta ootajaks on loodud, hilja on tal muuta end.